

dos, Bahama, Curacau, Grenada, Dominica, Puerto Rico, San Cristobal adası, Virgin adaları, Martinique ve Peru'da müslümanlar küçük cemaatler halinde fakat teşkilatlı bir şekilde bulunmaktadırlar. Fransız Guyanası, Küba, Paraguay, Uruguay, Ekvador ve Bolivya'da yaşayanlar ise sayıca daha az olup küçük topluluklar halindedirler.

BİBLİYOGRAFYA :

C. E. Lincoln, *The Black Muslims in America*, Boston 1961; H. S. Klein, *Slavery in the Americas*, London 1967; M. Fabre, *Les Noirs Américains*, Paris 1967; Kadir Mısıroğlu, *Amerika'da Zenci Müslümanlık Hareketi*, İstanbul 1967; Th. R. Frazier, *Afro American History: Primary Sources*, New York 1970; Ali el-Muntasir el-Kettâni, *el-Müslimûn fi Eurûbbâ ve Emerikâ*, Zahrân 1396/1976, II; a.mlf., *Muslim Minorities in the World Today*, London 1986, s. 191-213; M. Seyyid Gallâb v.dğr., *el-Büldânü'l-İslâmiyye ve'l-ekalliyâtü'l-müslime fi 'âlemi'l-mu'âsir*, Riyad 1399/1978; Khwaja Abdul Waheed, *Islam and the Origins of Modern Science*, Lahore 1978, s. 37-39; Muhamad Imran, *Position and Prospects of Islam in Latin America*, Lahore 1979; S. Amjad Ali, *The Muslim World Today*, Islamabad 1985, s. 622-627; Cemâlüddin er-Remâdi, "el-İslâm fi Emerikâ el-Cenûbiyye", *Mecelletü'l-Ezher*, XXXII/5, Kahire 1960, s. 485-487; Muhammed Yûsuf eş-Şeverânî, "Bed' ü hicretü'l-müslimîn ilâ Emerikâ", a.e., XXXIII/4 (1961), s. 468-470; R. Reichert, "Muslim in Den Guayanas", *WI*, X (1966), s. 41-65; Rafael A. Guevara Bazán, "Muslim Immigration to Spanish America", *The Muslim World*, LVI/3, New York 1966, s. 173-187; a.mlf., "Some Notes for Attistory of the Relations Between Latin America, the Arabs and Islam", a.e., LXI/4 (1971), s. 284-292; Harold B. Barclay, "The Perpetuation of Muslim Tradition in the Canadian North", a.e., LIX/1 (1969), s. 64-73; Abdullah A. Hasan, "el-İslâm ve'l-Şurûbe fi Amerikâ el-lâtîniyye", *Mecelletü'l-Ezher*, XLIII/3, Kahire 1971, s. 282, 295; Muhammed M. Hâfiz, "Cezîretü Trînidâd", *Faysal*, XV, Riyad 1978, s. 126-129; Clyde-Ahmad Winters, "Afro-American Muslims-From Slavery to Freedom", *IS*, XVII/4 (1978), s. 187-205; T. B. Irwing, "Muslims in Latin America", *Impact International*, XI/3, London 1981, s. 10-12; a.mlf., "Relations Between Latin America and the Islamic World", *IC*, LX/3 (1986), s. 21-34; M. Arnett, "Trinidad Muslim League", *The Muslim World*, XLVIII/1, New York 1983, s. 52-62; S. A. H. Ahsani, "Muslim in Latin America: Survey-Part I", *JIMMA*, V/2 (1984), s. 454-467; D. H. Hamdani, "Muslims in the Canadian Mosaic", a.e., V/1 (1984), s. 7-16; Adele L. Younis, "The First Muslims in America: Impressions and Reminiscences", a.e., V/1 (1984), s. 17-27; Omar H. Kasule, "Muslim in Trinidad and Tobago", a.e., VII/1 (1986), s. 195-213; Yusuf A. Nzibo, "The Muslim Factor in the Afro-Brazilian Struggle Against Slavery", a.e., VII/2 (1986), s. 547-556; L. Luxner, "Muslims in the Caribbean", *Aramco World*, XXVIII/6, Washington 1987, s. 3-11; Bedr Reşâd ed-Dübî, "el-İslâm ve'l-müslimîn fi Fenezüyelâ", *et-Tedâmünü'l-İslâmî*, XLIII/5, Bahreyin 1988, s. 72-75.

RIZA KURTULUŞ

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ

Kuzey Amerika'da
elli eyaletten oluşan birleşik devlet.

I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA

II. TARİH

III. ÜLKEDE İSLÂMİYET

I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA

1. Coğrafi Konumu ve Yüzey Şekilleri.

Kuzey Amerika'nın orta kesimini doğuda Atlas Okyanusu'ndan batıda Büyük Okyanus kıyılarına kadar uzanarak kaplayan Amerika Birleşik Devletleri kuzeyden Kanada, güneyden de Meksika ile komşudur. Ayrıca Amerika kıtasının kuzeybatısındaki Alaska ile Büyük Okyanus'ta bulunan Havai takımadalarını da içine alır. Bütün karaların yaklaşık % 5'i-ne yakın 9.363.353 km² yüzölçümü ile dünyanın üçüncü büyük ülkesi olan Amerika Birleşik Devletleri, jeolojik yapı ve yüzey şekilleri bakımından doğuda ve batıda dağlık iki alan ve bunların arasında Kanada sınırından Meksika körfezine kadar kesintisiz bir depresyon halinde uzanan ovalarla alçak platolar olmak üzere üç farklı bölgeye ayrılır. Doğudaki dağlık kütlelerin bel kemiğini, Atlas Okyanusu ile merkezî depresyon arasında birbirine paralel olarak uzanan orta yükseklikteki Appalach dağları meydana getirir (doruk Mt. Mitchell, 2045 m.). Yaklaşık 1500 km. uzunlukta, 200-300 km. genişlikte ve azami 2000 m. yükseklikte bir eski kütle oluşturan Appalachlar güneybatıya gidildikçe kıydan uzaklaşırlar ve bu dağ sıraları ile Atlas Okyanusu arasında hafif eğimli düzlükler girer. New York yakınlarından başlayarak güneye doğru genişleyen ve Florida'yı da içine alan bu alçak düzlüklerin kıyılarında dar, derin ve dallanmış körfezlerle koylar (Hudson halici, Delaware, Chesapeake körfezleri) yer alır. Ülke yüzölçümünün yaklaşık 1/3 kadarını kaplayan batıdaki dağlık alan, aslında doğu ve batı kenarlarında kesintisiz olarak uzanan sıradağlar ile bunların arasında yer alan havzalardan ve platolarından meydana gelir. Bunlardan Kayalık Dağlar (Rocky Mountain) adı verilen ve yer yer 4000 metreyi aşan doğudaki dağ sıraları, değişik yerel adlarla Alaska ve Kanada'dan Meksika'ya kadar uzanırlar. Kayalık Dağlar'ın batısında, kuzeyde bazaltik lav akıntılarında oluşmuş 1000-2000 m. yükseklikteki Columbia platosu, ortada fay blokları ile birbirin-

den ayrılmış büyüklü küçüklü birçok havzadan oluşan Büyük Havza (Grand Bassin), güneyde de kalkerlerin yaygın olduğu derin kanyonlarla yarılmış 1600-2000 m. yükseklikteki Colorado platosu yer alır. Bu platolar ve havzalar alanı batıdan, birbirine yakın şekilde uzanan iki dağ sırası ile kuşatılır. Bunlardan doğudaki sıranın güney kesimini granitik bir temelden meydana gelen Sierra Nevada bloku, kuzey kesimini ise Kaskad dağları oluşturur. Büyük Okyanus kıyılarındaki uzanan ve Kanada'da bir adalar dizisi halinde devam eden ikinci sırayı Kaliforniya (California) kıyı dağları meydana getirir. Ülkenin bu bölgesi aktif faylarla kesilmiş olduğundan bu fayların yol açtığı hareketler sonucunda zaman zaman depremlere uğrar. Üçüncü birimi oluşturan merkezî depresyon 3 milyon kilometrekareye yakın geniş bir yer kaplar. Ortalama yüksekliği 250-300 m. dolayında olan bu çukur alanın genel eğimi güneye doğrudur. Kuzey kesiminde Superior, Michigan, Huron, Erie ve Ontario gölleri (toplam yüzölçümleri 245.000 km²) ile son ikisinin arasında bulunan ünlü Niagara şelâleleri yer alır. Güney kesiminde ise Meksika körfezi kıyıları boyunca, çoğu yerde kıyı gölleri ile kaplı alçak kıyı ovaları uzanır. Merkezî depresyon batıda basamak basamak yükselen Mississippi, Missouri ve kollarıyla ayrılmış 1000-2000 m. yükseklikteki platolarla Kayalık Dağlar'ın eteklerine dayanır; ortasında Mississippi ve Missouri nehirleri boyunca, taşkın zamanlarında yer yer sular altında kalan alüvyal ovalar uzanır. Kolları ile birlikte yılda 400 milyon ton kadar alüvyon taşıyan ve ağzında süratle ilerleyen kuş pençesi biçiminde bir delta oluşturan Mississippi dünyanın en uzun nehir ulaşım yoludur.

2. İklim ve Bitki Örtüsü. Orta kuşağın sıcak ve soğuk kesimlerinde yer alan Amerika Birleşik Devletleri'nde yazları kısa ılıman iklimden yarı tropikal iklimlere, hatta step ve çöl iklimlerine kadar büyük farklılık gösteren çeşitli iklim tipleri görülür. Merkezî depresyonun denizden uzak ve karasallığın yüksek olduğu iç kesimleri yazın çok sıcak ve nemli, buna karşılık kışın soğuk ve kuzey kısımları karlıdır. 100° batı meridyeni bu bölgede nemli ve kurak alanların yaklaşık sınırınıdır. Bu meridyenin doğusundaki daha nemli kesimler preri ve orman, batısındaki daha kurak bölgeler ise steple kaplıdır. Merkezî depresyonun güney kıyılarında iklim yarı tropikal

bir karakter alır. Bu kesim zaman zaman tropikal siklonların (hurricane) tahripkâr etkisinde kalır. Ülkenin doğu yarısı kuzeyde soğuk, güneyde subtropikal, iç kısımlarda karasal karakterli, fakat genelde nemli iklim tiplerinin alanıdır. Soğuk Labrador akıntısının etkisindeki kuzeydoğu bölgesi karışık ormanlarla, Appalachlar ise güneye gidildikçe tür bakımından zenginleşen yayvan yapraklı ve karışık ormanlarla kaplıdır. Daha güneydeki Florida'da iklim ve bitki örtüsünde tropikal özellikler belirir. Kıyı dağları, Sierra Nevada ve Kaskad dağlarının deniz etkisine kapadığı batıdaki yüksek platolar alanının orta ve güney kısımları yarı kurak ve kuraktır. Güneye gidildikçe artan kuraklığa bağlı olarak steplerden kaktüslerin görüldüğü çölümüş steplere ve çöllere geçilir. Batı kıyılarının kuzey kesimleri kışları serin, bol yağışlı okyanus tipi bir iklimin etkisindedir ve çam türlerinin hâkim olduğu ormanlarla kaplıdır. Orta ve Güney Kaliforniya serin yazları, ılık kışları ile Akdeniz ikliminin özelliklerini gösterir. Kaliforniya'da soğuk su akıntısının etkisi dolayısıyla yağış azdır; buna karşılık çok sis görülür. Burada Akdeniz makilerinin yerini fizyonomik ve fizyolojik bakımdan benzerlik gösteren çalı toplulukları (chapparal) alır.

3. Nüfus Yapısı ve Etnik Durum. 250 milyon kadar olan nüfusuyla (1989 başlarında 248.770.000) Çin, Hindistan ve küçük bir farkla Sovyetler Birliği'nden sonra dünyanın dördüncü ülkesi olan Amerika Birleşik Devletleri'nin önemli özelliklerinden biri, kuruluşundan bu yana hızlı bir nüfus artışına sahne olmasıdır. 1790'da 3.9 milyon olan ülke nüfusu 1880'de 50.1 ve 1950'de 150 milyona çıkmış, bugün ise 250 milyona yaklaşmıştır. Nüfusun ortalama % 74 kadarı şehirlerde yaşar. Bu şehirlerin yarıdan çoğunun nüfusları 100.000'in üzerindedir. Şehirleşme oranı kuzeydoğu ve Büyük Göller bölgesi ile Kaliforniya kıyılarında daha yüksek (% 80'den çok), merkezî depresyonun kuzeybatı kesimlerinde daha düşüktür (Kuzey ve Güney Dakota'da % 45 dolayında). Metropolis (büyük şehir) ve ona bitişik uydu yerleşim merkezlerinden oluşan aşırı kalabalık megalopolisler (birleşik şehir) ülkenin karakteristik bir özelliğidir. Meselâ Boston'dan başşehir Washington'a kadar uzanan megalopoliste 40 milyona yakın (18 milyonu New York ve çevresinde olmak üzere), Los Angeles-San Diego megalopolisinde 10 milyon, Chicago-Milwaukee megalopolisinde 9 milyon insan yaşamaktadır.

polisinde 10 milyon, Chicago-Milwaukee megalopolisinde 9 milyon insan yaşamaktadır.

Kuruluşundan bu yana geçen yaklaşık 200 yıl içindeki hızlı nüfus artışı, bu süre içinde doğumlarla meydana gelen tabii artışla açıklamaya imkân yoktur. Ülkede nüfus artışının asıl sebebi, uzun bir süre devam eden göçler olmuştur. Ülkenin bağımsızlığını kazandığı 1777'den 1830 yılına kadar gelen göçmen sayısının yarım milyon kadar olduğu sanılmaktadır. Buna karşılık, bu dönem takip eden yetmiş yılda 20 milyona yakın, 1900-1914 arasında 12 milyon, daha sonraki tarihlerde ise her yıl yarım milyonla 1 milyon arasında değişen sayılarda göçmen ülkeye girmiştir. Savaşlar, iktisadî buhran, işsizlik, siyasi ilticalar her yıl gelen göçmen sayısındaki dalgalanmaların başlıca sebepleridir. Göçmen sayısını etkileyen faktörlerden biri de alınacak göçmen adedini belirleyen kotalardır. Kota kanununun çıkarılmasındaki başlıca sebepler göçleri azaltmak, kuzeyli ırkların göçünü desteklemek ve bu suretle ülkenin dil ve kültür birliğini korumaktır. 1890'dan önceki göçler daha çok İngiltere, İrlanda, İskandinavya ve Almanya'dan olduğu halde, 1890-1915 arasında Doğu ve Güney Avrupa ülkelerinden gelenler çoğunluğu oluşturmuştur. Bunun bir sonucu olarak 1920 yılında nüfusun ancak % 50'si Amerika'da doğmuş ve bu kültürle yetişmiş insanlardan, % 35'i ise dili ve kültürü farklı yeni göçmenlerden meydana geliyordu. Kota kanunu bu sakıncalı durumu düzeltmek, kökenleri ve kültürleri çok farklı olan ve daha çok, topluca belli bölgelerde yaşama temayülü gösteren bu milyonlarca insanı Anglosakson kültür potası içinde özümlemek için çıkarılmıştır.

Ülkenin ilk yerleşilen bölgeleri, göçmenlerin ilk ayak bastıkları topraklar olan Atlas Okyanusu kıyılarıdır. Ülke buradan orta batı ve uzak batı bölgelerine yönelen iç göç dalgaları ile iskân edilmiştir. Nüfusun batıya doğru bu yayılışında birer iz halinde de olsa karayollarının açılması, özellikle ülke aşırı demiryollarının yapımı, telgraf hatlarının kurulması, değerli madenlerin keşfedilmesi ve göçmenlere bedelsiz arazi dağıtımı gibi sebepler en önemli rolü oynayan etkenlerdir. Buna rağmen bugün de batının birçok kesiminde nüfus yoğunluğu çok azdır. Nüfusun büyük kısmı, biri eski iskân sahaları olan doğu,

kuzeydoğu ve orta batı bölgesi, diğeri kıyı kesimine bağlı ince bir yoğun nüfus şeridi teşkil eden Kaliforniya olmak üzere iki bölgede toplanmıştır.

Nüfusun en büyük kısmını (202 milyondan çoğu) Avrupa kökenli Amerikalılar oluşturur. Sayıca onları zenciler, Latin Amerikalılar, Amerika'nın asil yerlileri, Çinliler, Japonlar, Hintliler, Koreliler ve Vietnamlılar ile daha küçük sayıdaki diğer topluluklar takip eder. Esir tüccarlarının Afrika'dan getirdikleri ve genellikle yarısı hayatını yolda kaybeden zencilerin ilk kafilesi ülkeye 1619'da sokulmuş, bunu özellikle XVIII. yüzyılda yüz binlercesi takip etmiştir. Ülkedeki zenci sayısı 1790'da 760.000 dolayında iken 1850'de 3.6 milyona, 1930'da 12 milyona, 1970'lerde 23 milyona yükselmiştir. Başlangıçta çoğunlukla ülkenin güneyinde bulunan zenciler, kölelikten kurtuldukları için savaştan sonra diğer bölgelere de yayılmışlardır. Yüksek doğum oranı sayesinde hızla artan zenci nüfusu bu sebeple beyaz nüfustan daha genç bir yapıya sahiptir.

Kristof Kolomb'un yanlış bir teşhisinden dolayı Hintli ve Kızılderili denilen Amerika yerlilerinden bugünkü Birleşik Devletler topraklarında yaşayanların sayısının XVII. yüzyıl sonlarında birkaç milyonu aştığı sanılmaktadır. Bunların kökenini, son buzul devri sırasında buzlarla kaplı Bering Boğazı'nı aşarak Asya'dan Amerika'ya geçen ve kitanın o sırada buzlarla örtülü olmayan batı bölgelerini takip ederek güneye ve daha sonra doğuya doğru ilerleyen Mongoloidler oluşturur. Bugün ilmî eserlerde Amerind (American Indian, "Amerikan Hintlisi" sözlerinin kısaltılmış şekli) diye anılan bu insanlar, beyazlar geldiği sırada çeşitli kültür düzeyinde ve dilleri çok farklılaşmış gruplar halinde ülkenin muhtelif kısımlarına dağılmış bulunuyorlardı. Bunların başlıcalarını kuzeydoğuda Algonkinler; güneyde Delawareler, Cheyenneler ile birçok kabileden oluşan Iroquoiler; güneydoğuda Natchezler; güneybatıda Navajolar, Apacheler ve Puebloiler; Mississippi ile Kayalık Dağlar arasında Siouxlar ve batıda da çoğunlukla kültür düzeyi daha düşük bazı avcı ve toplayıcı kabileler meydana getiriyor.

4. Din. Birleşik Devletler halkı din bakımından da çeşitlilik göstermektedir. Nüfusun büyük kısmını birçok mezheplere ayrılmış olan hıristiyanlar oluşturmuş; bunların 77 milyon kadarı Protestan, 52 milyondan çoğu Katolik, 4 mil-

yon kadarı da Ortodoks'tur. Müsevîler'in sayısı 5.7 milyon, müslümanların sayısı ise 8 milyon dolayındadır ve önemli bir kısmını Türkler'le Osmanlı İmparatorluğu'nun topraklarından göç etmiş eski Osmanlı vatandaşları meydana getirir.

5. Ekonomi. Amerika Birleşik Devletleri ekonomisinin en göze çarpan özelliği, dünyanın hiçbir ülke ekonomisinin tek başına mukayese edilemeyeceği boyutlara ulaşması ve sahip olduğu devâsâ üretim değerleridir. Bu ülkenin olağan üstü zengin kaynakları ile ziraî ve endüstriyel üretimi, ancak dünyanın Amerika Birleşik Devletleri dışında kalan bütün ülkeleriyle karşılaştırılabilir. Birleşik Devletler'de elde edilen gayri sâfi millî hâsıla, Ekonomik İşbirliği ve Gelişme Teşkilâtı (OECD) ülkelerinin toplam gayri sâfi millî hâsılasının yarısından fazladır. Endüstriyel üretim, Ortak Pazar (AET) ülkelerinin toplam endüstriyel üretiminin iki katından çoktur ve komünist ülkeler dışındaki bütün dünya endüstriyel üretiminin yarısına yakındır. Kimya, elektronik, petrol ve ürünleri, otomobil, mekanik, aeronotik gibi başlıca endüstri dallarında dünyadaki üretimin % 60-70 kadarını tek başına sağlar. Dünya ticaretinde % 12'yi bulan payı ile birinci sırayı alır. Elektrik enerjisi üretiminde, uçak ve otomobil yapımında, sunî elyaf üretiminde yine dünyada birinci sıradadır. Ziraî üretimde ve maden çıkarımında da durum bundan farklı değildir. Orman ürünleri, tahıl, soya, tütün ve uranyum üretiminde dünyada birinci, turunçgiller, taş kömürü, doğal gaz, petrol, linyit üretiminde ikinci, buğday, pamuk ve bakır üretiminde üçüncü sırada yer alır. Özetle, kalay gibi bazı madenlerle kauçuk, kahve, çay, kakao, muz gibi tropikal ürünler dışında besin maddeleri, ziraî ve endüstriyel ham madde kaynakları ile enerji bakımlarından kendi kendine fazlasıyla yeterlidir.

Ülke topraklarının % 17.9'u tarım alanlarına, % 29.2'si meralara, % 29.2'si ormanlara ayrılmıştır. Ürünler çok çeşitlidir. Tarım en ileri usullerle ve makine gücünden âzami istifade ile yapılır. Büyük üretim miktarlarına rağmen faal nüfusun küçük ve giderek daha da azalan bir kısmı tarımla uğraşır (1920'de faal nüfusun % 30'u, 1984'te % 7'si). Ülkenin doğu ve batı yarısında, iklim ve toprak şartlarına bağlı olarak hâkim ziraî faaliyetin değiştiği kuşaklar meydana gelmiştir. Ülkenin doğu yarısında, en kuzeyde sağmal hayvanlar ve yem bitkile-

ri kuşağı (Michigan, Minnesota, Wisconsin) yer alır. Onu güneye doğru mısır kuşağı (Ohio'nun batısından Nebraska'ya kadar), mısır ve buğday kuşağı, tütün kuşağı (Virginia, Kuzey ve Güney Carolina), pamuk kuşağı (Georgia'dan Texas'ın güneyine kadar) ve en güneyde yarı tropikal ürünler (özellikle turunçgiller) kuşağı takip eder. Ülkenin batı yarısında, yaklaşık 100° batı meridyeninden Kaliforniya kıyı dağlarına kadar uzanan yarı kurak bölge, yer yer vahalar oluşturan sulu tarım alanları dışında, hayvancılık (özellikle sığır) bölgesidir. Buna karşılık Sierra Nevada'nın batısında Orta Kaliforniya çeşitli ürünleriyle dikkati çeken (turunçgiller, üzüm, elma, sebze, pamuk) önemli bir tarım alanıdır. Batı kıyılarının kuzey kesimi (Oregon, Washington) geleneksel ormancılık ve yakın zamanlarda gelişen yeni bir sütü hayvanlar ve yem bitkileri üretim bölgesidir. Amerika Birleşik Devletleri'nde yetiştirilen başlıca toprak ürünleri mısır, buğday, yulaf, arpa, süpürge darısı (sorghum), soya, pamuk, pirinç ve turunçgillerdir. Hayvanlar arasında en çok sığır, domuz ve kümes hayvanları yetiştirilir; koyun sayısı azdır. Dünyada üretilen tereyağının % 30'u, sütün % 25'i bu ülkede elde edilir.

Birleşik Devletler çok zengin maden yataklarına sahiptir ve maden üretimi ihtiyaca göre yıldan yıla değişiklik gösterir. Petrol yataklarının toplam rezervi 3725 milyon ton olarak tahmin edilmektedir. Bunun en büyük kısmı (% 91 kadar) merkezî depresyonun güney kesiminde bulunan Louisiana, Oklahoma ve Texas havzalarında, geri kalanı Kaliforniya ve Appalachlar'dadır. Elektrik enerjisi üretimi bakımından dünyada birincidir. Bunun yaklaşık % 55'i kömürden, % 14'ü akarsulardan, % 13'ü nükleer santrallerden, % 12 kadarı da doğal gazdan elde edilir. Ülkede seksen civarında nükleer santral bulunmaktadır. Doğal gaz bakımından da çok zengin olmakla beraber bu kaynağın tükenmesi endişesiyle üretim azaltılmış, ihtiyaç ithal yolu ile Kanada ve Cezayir'den, 1983'ten beri de döşenen boru hattı kullanılarak Alaska'dan sağlanmaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri endüstri malları üretimi alanında 1900 yılında İngiltere ve Almanya'dan sonra üçüncü sırada yer alırken I. Dünya Savaşı'ndan sonra dünyanın en büyük endüstri ülkesi haline gelmiştir. Bütün endüstri kolları gelişmiş olmakla beraber en önem-

li kolları metalurji, özellikle demir çelik endüstrisi ile onun ürünlerini işleyen endüstrilerdir. Bunları çok eski bir tarihi olan tekstil endüstrisi takip eder. En önemli ve en eski endüstri bölgeleri kuzeydoğu ve orta batıdır. II. Dünya Savaşı yıllarında Kaliforniya ve Meksika körfezi kıyılarında da yeni ve önemli endüstri merkezleri doğmuştur.

Uzunluğu 330.000 kilometreyi bulan demiryolları (dünyadaki demiryollarının 1/3'ü), 15.000'den fazla hava meydanı ve birçok uçak şirketi (dünyada hava yolu ile taşınan yolcuların 1/3'ü bu ülkenin payına düşer), 6 milyon kilometreyi bulan karayolları (80.000 kilometresi otodurdur) ve iç sularda çalışan 10.000 kadar gemi ile Amerika Birleşik Devletleri ulaştırma faaliyetleri ve araçları bakımından dünyada birinci sırayı alır. En önemli iç su yolları Büyük Göller, St. Laurent ve Mississippi'dir. 20.000 tona kadar gemilerin hareketine elverişli olan St. Laurent yolu, Atlas Okyanusu kıyısından 4000 km. içeriye, Büyük Göller çevresindeki endüstri bölgelerine kadar su yolu ile sokulmak imkânını verir. En büyük limanları kuzeydoğuda New York, Philadelphia ve Baltimore; güneyde Tampa, Mobil ve Houston; Pasifik kıyısında ise Los Angeles, San Francisco ve Portland ile daha kuzeydeki Seattle'dır.

Dünyanın en büyük ticaret ülkesi (katılma payı % 12) olmasına karşılık, ülke içindeki büyük tüketim sebebiyle, üretilen malların değerce ancak % 7 kadarı ihraç edilir. Sattığı malların başlıcaları makine ve taşıma araçları, besin maddeleri, kimya endüstrisi ürünleri ve bazı ham maddelerdir. Dünyada satılan motorlu araçların % 14'ü, uçakların % 58'i, organik kimya maddelerinin % 15'i, telekomünikasyon cihazlarının % 14'ten fazlası, ev cihazlarının % 20'si, ilaçların % 17'si, aletlerin % 22'si, tarım araçlarının % 23'ü ve demiryolu malzemesinin % 12 kadarı Amerikan malıdır. Eskiden daha da yüksek olan bu oranlar II. Dünya Savaşı'ndan sonra hızla kalkınan bazı ülkelerin (özellikle Japonya ve Almanya) rekabeti dolayısıyla azalmıştır. En çok ihracat yaptığı ülkeler Kanada, İngiltere, Federal Almanya, Hollanda ve Suudi Arabistan'dır. İthal ettiği başlıca mallar önem sırasıyla, makineler, taşıma araçları, mamul maddeler, enerji, besin maddeleri ve kimyasal maddelerle bazı ham maddelerdir. En çok ithalât yaptığı ülkeler Kanada, Suudi Arabistan, İngiltere, Federal Almanya, Nijer-

ya, Hong Kong ve Endonezya'dır. Türkiye'nin dış ticaretinde Federal Almanya'dan sonra ikinci sırayı alır. Amerika Birleşik Devletleri'nin dış ticaretinde ise Türkiye'nin payı çok küçüktür. 1986'da Birleşik Devletler'e Türkiye'nin ihracatı 506 milyon dolar (bu ülke ithalatının binde iki buçuk kadarı), ithalâtı ise yaklaşık 1.1 milyar dolar (Amerika Birleşik Devletleri ihracatının binde beş kadarı) idi.

II. TARİH

Amerika Birleşik Devletleri'nin üzerinde kurulduğu topraklar, bazı Eski Dünya'lılar tarafından Kristof Kolomb'dan önce de keşfedilmişti. Ülkenin kuzeydoğu kıyılarına VI. yüzyılda İrlandalı misyonerlerin ayak bastıkları, X ve XI. yüzyıllarda ise İzlanda ve Grönland'dan hareket eden Vikingler'in Labrador'a (Markland), Vinland'a, "üzüm ülkesi" veya "mera ülkesi" adını verdikleri daha güneydeki Maine'a, Chesapeake körfezi kıyılarına ve hatta Alabama'ya kadar uzandıkları, buralarda sonradan terk edilen ve unutulmuş koloniler kurdukları, XIV. yüzyılda İzlanda'nın odun ve kereste ihtiyacının Labrador'dan sağlandığı ve 1485'te de Kristof Kolomb'un İzlanda'ya giderek bu eski keşifler hakkında bilgi topladığı bugün artık bilinmektedir. Ayrıca milattan önceki devirlerde de bazı Çinli seyyahların Bering Boğazı'nı dolaşıp Pasifik kıyılarına takip ederek Orta Amerika'ya kadar gittikleri iddia edilmektedir. Buna göre Amerika 1492'de ilk defa değil sadece yeniden keşfedilmiş bir kıttadır.

Bugünkü Birleşik Devletler topraklarının yayıldığı alanda ilk kolonileri kuranlar İspanyollar olmuştur. İspanyollar XVI. yüzyılda Florida, Texas ve Kaliforniya'yı kolonize ettiler. Aynı yüzyılda St. Laurent bölgesi ve güneyde Louisiana Fransızlar'ın egemenliğine girdi. XVII. yüzyıl başlarında Hollandalılar Manhattan adasını yerlilerden 60 gulden karşılığında satın alıp burada Yeni Orange kolonisini ve koloninin başşehri olarak da Yeni Amsterdam'ı (bugünkü New York) kurdular. Aynı yüzyılın ortalarına doğru da İsveçliler Delaware kolonisini tesis ettiler. XVII. yüzyıl başlarında İngiltere 34° kuzey (Kuzey Carolina) ve 45° kuzey (Maine) paralelleri arasında kalan bütün arazinin kendisine ait olduğunu ilân etti. Aynı yüzyılın ilk yarısında, Atlas Okyanusu kıyılarında bu sınırlar içindeki ilk İngiliz kolonileri (1607'de Virginia'da Jamestown, 1620'de Massachusetts'de Plymouth) kuruldu ve bunların diğerleri ta-

kip etti. XVIII. yüzyılın ortalarında New Foundland'den Florida'ya ve Appalachlar'ın batı yamaçlarına kadar uzanan bütün kıyı kesimi İngilizler'in, Labrador'dan Meksika körfezi kıyılarına kadar uzanan iç kesim Fransızlar'ın, Mississippi'nin batısında kalan bütün topraklar ise İspanyollar'ın hâkimiyeti altında idi. Aynı tarihlerde Ruslar da Alaska'yı ele geçirmişler ve Pasifik kıyılarında üsler kurarak San Francisco yakınlarına kadar sokulmuşlardı. Bu siyasî tabloda ilk önemli değişiklik 1763 Paris Muahadesi ile meydana geldi. Yediyil savaşlarından yenik çıkan Fransa, Yeni Dünya'daki topraklarının en büyük kısmını İngiltere'ye devretti; Louisiana da İspanyollar'a verildi, ancak Louisiana kısa bir süre sonra İspanyollar tarafından Fransa'ya iade edildi. İkinci önemli değişiklik, XVIII. yüzyılın ikinci yarısında, doğu kıyılarındaki İngiliz kolonilerinin büyük baskılar uygulayan İngiltere'ye karşı ayaklanıp kanlı savaştan sonra 1777'de bağımsızlıklarını ilân ederek Amerika Birleşik Devletleri'ni kurmaları ve 1782 Paris Muahadesi ile de bu yeni devletin tanınmasıdır. O tarihte Birleşik Devletler, en eski İngiliz kolonileri olan ve toplam nüfusları 3.5 milyonu bulan on üç federal devletten oluşuyor, toprakları da batıda Mississippi'ye, güneyde Louisiana ve Florida'ya, kuzeyde ise bugünkü Ka-

nada sınırına kadar uzanıyordu. Bunu takip eden safha, Birleşik Devletler'in yarım yüzyıl içinde savaşla ya da satın alma yoluyla hızla genişlediği bir dönem oldu: 1803'te Louisiana 80 milyon frank karşılığında Fransa'dan, 1819'da Florida 5 milyon dolar karşılığında İspanyollar'dan satın alındı. Texas dolayısıyla Meksika ile girilerek kazanılan savaştan sonra ve ayrıca 15 milyon dolar ödenerek 1848'de imzalanan bir anlaşma ile Texas'tan Pasifik kıyılarına kadar uzanan bütün topraklar ele geçirildi. 1846'da, 49° kuzey paralelinin Kanada ile sınır olması konusunda İngiltere ile anlaşma vardı. 1867'de Alaska 7.2 milyon dolar ödenerek Rusya'dan satın alındı.

Ülke 1861-1865 yıllarında, endüstriyel kuzey ve ziraî güney devletleri arasında çıkan kanlı bir iç savaştan ekonomisi de bir hayli sarsılmış olarak çıktıktan sonra yeniden toparlandı. XIX. yüzyılın sonlarında dünyanın diğer bölgeleriyle de ilgilenmeye başlayan büyük bir siyasî, ekonomik ve askerî güç haline geldi. 1893'te Havai takımadaları ele geçirildi. 1898'de İspanya ile yapılan bir savaştan sonra Küba ve Puerto Rico Amerika'nın nüfuzuna girdi. Pasifik'teki bazı adalar (Wake, Guam) ve Filipinler (20 milyon dolar karşılığında) Amerika Birleşik Devletleri'nin oldu. 1899'da Samoa adası İngiltere ile paylaşıldı. 1903'te Pana-

Amerika Birleşik Devletleri

ma kanal bölgesi kuruldu. Amerika I. ve II. Dünya savaşlarına da girdi ve büyük ekonomik ve askerî gücü ile bu savaşların kazanılmasında başlıca rolü oynadı. Savaş yıllarında artan üretim faaliyeti ülkenin daha da zenginleşmesine ve güçlenmesine yol açtı. Bugün Pasifik'teki birçok ada (Mariana adaları, Karolin adaları, Marshal, Palau, Guam, Doğu adaları, Samoa, Wake, Midway, Palmira ve diğerleri) ile Antiller'deki Virgin adalarının bazıları, Panama kanal bölgesi ve Puerto Rico (Amerika'ya bağlı bağımsız ülke) Amerika Birleşik Devletleri'nin şu veya bu şekilde egemenliğinde ya da kontrolündedir. Filipinler 1946'da bağımsız bir devlet haline gelmiş, 1959'da Alaska ve 1960'ta da Havai federal devlet statüsüne alınmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

N. M. Fennemann, *Physiography of Western U.S.A.*, New York 1931; a.m.f., *Physiography of Eastern U.S.A.*, New York 1983; H. Baulig, *Amerique septentrionale Géographie universelle*, Paris 1936, XIII; C. L. White — E. J. Foscue, *Regional Geography of Anglo-America*, New York 1950; R. Caves, *American Industry: Structure, Condyct, Performance*, Englewood Cliffs 1964; L. Ofenberg, *La Géographie de l'Amerique II: les Etats-Unis*, Bruxelles 1964; V. H. Parker, *Anglo-America*, London 1966; C. B. Hunt, *Physiography of the U.S.A.*, San Francisco 1967; J. Beaujeu-Garnier, *Les Régions des Etats-Unis*, Paris 1969.

SİRRI ERİNÇ

III. ÜLKEDE İSLÂMİYET

En Eski Zamanlar ve Kölelik Devri. Amerika'da İslâmîyet'in uzun bir geçmişi bulunmaktadır. Arap coğrafyacılarının verdikleri bilgiler, Kristof Kolomb'un Amerika'yı keşfinden (1492) önce müslüman denizcilerin Atlas Okyanusu'nu aşarak Yeni Dünya'ya ayak basmış olduklarını göstermektedir. Batı Afrika'daki eski Mali İmparatorluğu'ndan bazı müslümanların Amerika kıtasına ulaştıklarına dair kuvvetli rivayetler mevcuttur. Kristof Kolomb ve Vasco Nunez Balboa gibi İspanyol kâşiflerinin zorla hıristiyanlaştırılmış bazı müslümanları yanlarında getirdikleri bilinen bir husustur. Bu hıristiyanlaştırılmış müslümanların en meşhuru, İspanyol rahibi Marcos de Niya ile beraber Florida, Texas ve Arizona bölgelerinde seyahat eden ve 1539 yılında ölen Esteban'dır (Estefan). Gene XVI. yüzyılda Amerika'ya gelen Nasîrüddin adında bir Mısırlı'nın Mohawk kabilesinin dostluğunu kazanarak birkaç yıl onların arasında yaşadığı, fakat kabileden bir kadını öldürünce yakılarak idam edildiği bilinmektedir.

Amerika'da asıl müslümanlık tarihi, XVII. yüzyıldan XIX. yüzyılın ortalarına kadar Batı Afrika'dan kaçırılan ve köle haline getirilen zencilerle başlar. Köleler arasında müslümanların nisbeti tahmin edilemiyorsa da mevcut belgelerden sayılarının binlerce olduğu anlaşılmaktadır. 1717 yılına ait bir kayıttan kölelerin arasında "domuz eti yemeyen ve Allah'a inananlar"ın varlığı öğrenilmekte, hatta bu kölelerin bazılarının isimleri de bilinmektedir. Meselâ 1731 yılında Afrika'dan kaçırılan Eyyüb b. Süleyman Diallo, Georgia eyaletinde sahibi tarafından âzat edilerek vatanına kavuşturulmuştur. Yine 1807 yılında Güney Carolina'da satılan Ömer b. Saîd adlı bir kölenin sahibinden kaçtığı, ancak Kuzey Carolina'da yakalanarak hapsedildiği ve hücresinin duvarına yazdığı Arapça yazıları incelemeye gelen vali tarafından serbest bırakıldığı bilinmektedir. Kayıtlar arasında, hayatının sonuna kadar valinin himayesi altında yaşayan Ömer b. Saîd'in bugün mevcut olmayan on beş sayfalık bir hal tercümesi yazdığı da bulunmaktadır. XIX. yüzyılın ortalarında Georgia eyaletine ait Chapelo adasında birçok müslüman zencinin bulunduğu ve bunların en meşhuru olan Bilâli Muhammed'in dinî inançlarını çocuklarına da intikal ettirebildiği bilinmektedir. Bu zatın 1930'larda hayatta olan bir torununun, annesinin namaz kıldığını hatırladığı kaydedilmektedir. Amerika'ya getirilen müslüman zencilerin dinlerini ne derece ve ne kadar muhafaza edebildikleri bilinmemektedir. Georgia Eyaleti Tarih Kurumu'nun müzesinde saklanan kölelik devrinden kalma ism-i celâl yazılı bazı levhalarla mushafklar, köleler arasında dinî duyguların hemen kaybolmadığını göstermektedir. Ancak köleliğin kaldırılmasından sonra da bu talihsiz

müslümanlar kalıcı bir şekilde cemaatleşememişlerdir. Tesbit edilemeyen bir tarihte zenciler arasında müslümanlık bir din olarak kaybolmuşsa da birtakım hâtıralar kalmış ve muhtemelen bunlar sonradan türeyen hareketlere zemin hazırlamıştır. Bu hareketlerin bazıları, İslâmîyet'in sahih inançlarından uzak olmalarına rağmen kendilerini İslâmî adettikleri ve İslâmîyet'i en azından bir isim olarak zenciler arasında yaydıkları için önem taşımaktadır.

Zenci Müslüman Hareketleri. 1886'da Kuzey Carolina'da doğan Timothy Drew adında bir kişi 1913 yılında ismini Noble Drew Ali olarak değiştirdi ve New Jersey eyaletinin Newark şehrinde Mağribî Amerikan İlim Mâbedi (Moorish-American Science Temple) isminde bir cemaat kurdu. Noble Drew Ali, bütün zencilerin aslen Asyalı olduklarını ve Asyalılar'ın dini olan İslâmîyet'e dönmeleri gerektiğini ileri sürdü; bu arada zencilere hıristiyan beyazlardan da mümkün olduğu kadar uzak kalmalarını tavsiye etti. Bu cemaatin dinî kitabı *The Holy Koran* (Mukaddes Kur'an) diye adlandırılıyorsa da aslında Noble Drew Ali'nin Kur'an ve Kitâb-ı Mukaddes'ten yaptığı seçmelerden ibarettir. Noble Drew Ali'nin Fas'ta bulunduğunu iddia etmesine rağmen orada veya bir başka yerde din eğitimi görmediği açıktır. Onun kurduğu hareketi, zencileri beyazların tahakkümünden kurtarıp onlara yeni bir hüviyet kazandırma çabası şeklinde değerlendirmek yerinde olacaktır. Binlerce taraftar toplayan Noble Drew Ali 1929 (veya 1930) yılında ölünce hareketin başına Drew Ali'nin ruhunu taşıdığını iddia eden John Givens El ve ondan sonra da Abdullah Muhammed geçti. İslâm Milleti (The Nation of Islam) hareketinin ortaya

Detroit'te
bir cami -
Amerika
Birleşik
Devletleri

